

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Haridusteaduste instituut
Koolieelse lasteasutuse õpetaja õppekava

Anete Konks

KOOLIEELSES EAS LASTELE UNEJUTUNA LOETAVATE MUINASJUTTUDE
VALIKU PÕHJENDUSED JA MUINASJUTTUDE KASUTEGUR
LAPSEVANEMATE HINNANGUL KAHE TARTU LASTEAIARÜHMA NÄITEL
Bakalaureusetöö

Juhendaja: eesti keele õpetaja Ilona Võik

Tartu 2024

Kokkuvõte

Bakalaureusetöö “Koolieelses eas lastele unejutuna loetavate muinasjuttude valiku põhjendused ja muinasjuttude kasutegur lapsevanemate hinnangul kahe Tartu lasteaiarühma näitel” eesmärk oli välja selgitada, kuidas põhjendavad lapsevanemad lastele unejutuna loetavate muinasjuttude valikut ja milliseid kasutegureid lapsevanemad muinasjuttudes näevad. Uurimuses kasutati kvalitatiiv-kvantitatiivset uurimisviisi ning töö läbiviimiseks kasutati küsimustikku, millele vastasid kahe lasteaiarühma lapsevanemad. Esimese uurimisküsimuse vastustest selgus, et lastega küll veedetakse ühiselt aega ning neid harjutatakse kirjandusega, kuid muinasjutud on lapsele/lastele etteloetavates unejuttudes esindatud pigem harva. Teise uurimisküsimusega saadi kinnitust, et teoorias esile toodud kasutegurid kajastusid ka lapsevanemate vastustes, ning kolmanda uurimisküsimusega selgus, et enim valitakse ettelugemiseks teada-tuntud muinasjutte, millele järgnevad teised tegurid, kuid satuvad vahel unejutuks muinasjutud.

Võtmesõnad: muinasjutt, unejutt, lugemise kasutegur, ettelugemine

Abstract

The aim of the bachelor's thesis "Reasons for the selection of fairy tales read as bedtime stories to children of preschool age and the effectiveness of fairy tales according to parents on the example of two kindergarten groups in Tartu" was to find out how parents justify the choice of fairy tales read as bedtime stories to children and what benefits parents see in fairy tales. The research used a qualitative-quantitative research method, and a questionnaire was used to carry out the work, which was answered by the parents of the two kindergarten groups. The answers to the first research question revealed that time is spent together with children and they are practiced with literature, but fairy tales are rather rarely represented in the bedtime stories read to the child/children. With the second research question, it was confirmed that the beneficial factors highlighted in the theory were also reflected in the answers of the parents, and with the third research question, it was revealed that well-known fairy tales are most often chosen for reading aloud, followed by other factors, but fairy tales are sometimes used as bedtime stories.

Keywords: a fairytale, a bedtime story, reading efficiency, reading aloud

Sisukord

Kokkuvõte	2
Abstract	2
Sissejuhatus	4
Lapsele lugemise olulisus.....	5
Muinasjutt ja selle kasutegurid.....	6
Nõuanded koolieelses eas laste vanematele	8
Uurimuse eesmärk ja uurimisküsimused.....	9
Metoodika.....	9
Valim.....	10
Andmekogumine	10
Andmeanalüüs	10
Tulemused ja arutelu	11
Uuringu piirangud ja praktiline väärtus	15
Tänuõnad	16
Autorsuse kinnitus.....	16
Kasutatud kirjandus.....	17

Sissejuhatus

Ettelugemise positiivne mõju koolieelses eas lastele on tuntud tõde. Lapsed saavad ettelugemisest kindlasti kasu, kuid suhteliselt vähe on infot vanemate arusaamade kohta (Merge & Ledger, 2018). Lugemistegevus peaks olema lapse ja vanema vaheline rutiinne suhtlus, kuid uuringud on näidanud, et paljud ei pea seda oluliseks (Wang & Afri, 2023). Lugude, sh muinasjuttude edasiandmise võimalused on suurenenud: on võimalus vaadata multifilme, filme, DVD-sid ning ka lugusid erinevate salvestustena kuulata (Niiberg *et al.*, 2009). Paljud muinasjutud on muudetud multifilmideks, kuid võimaluse puudumine suhtlemiseks, lisaküsimuste küsimiseks või valmis visuaalsete efektide esitamine takistab kriitilise mõtlemise ja kujutlusvõime arengut (Xhambazi *et al.*, 2022). Nii jääb puudulikuks inimlik kontakt lapsega, mida laps saaks ettelugemise ajal kogeda (Niiberg *et al.*, 2009). Lapsevanemate positiivset suhtumist lugemisse on seostatud ka lastele ettelugemise sagedusega (Merge & Ledger, 2018).

Üks viis, kuidas lähendada last ja vanemat ning avada teineteise meeli ning neid ka vastastikku täiendada, on just muinasjutt (Niiberg *et al.*, 2009). Muinasjutt on üks vanemaid ja levinumaid suulise loovuse vorme kõigi rahvaste seas (Xhambazi *et al.*, 2022). Niibergi jt (2009) sõnul on jutuveestmine olnud läbi aegade see, mis aitas inimesi siduda nii omavahel kui ka ümbritseva maailma ning kogukonnaga. Inimeste püüdlused seletada enda ümber kogetavat on viinud müütide, muistendite ja muinasjuttude sünnini (Niiberg *et al.*, 2009). Battelheimi (2007) sõnul on muinasjutud ka kunstitööd, mida laps suudab mõista rohkem kui mõnd teist kunstivormi. Laps saab enda jaoks tähendusi ühest ja samast muinasjutust sõltuvalt tema hetke huvidest ja vajadustest (Battelheim, 2007). Seega saab laps muinasjutu kaudu kogeda paralleele oma eluga, leida sealt enda jaoks kõnetavaid nüansse ning tähendusi.

Kuna muinasjutul on suur tähtsus sidemete loomisel vanematega, ei tohiks sellesse suhtuda hoolimatult ning selleks tuleks aega võtta (Niiberg *et al.*, 2009). Muinasjutu mõtet ei tohiks lastele seletada, vaid tuleks anda aega selleks, et laps ise tajuks seda. Poleks vaja anda lapsele kohe teist tegevust, mis katkestab kuulnud loo mõju (Gustavson, 2004). Seega on muinasjutt unejutuks hea, sest arutelu sellele ei järgne ning laps uinub.

Selle bakalaureusetöö eesmärk on välja selgitada, millised on koolieelses eas lastele unejutuna loetavate muinasjuttude valiku põhjendused ja muinasjuttude kasutegur lapsevanemate hinnangul kahe Tartu lasteaiarühma näitel. Järgnevates peatükkides on lähemalt kirjutatud lapsele lugemise olulisusest, muinasjutust ja selle kasuteguritest ning nõuannetest koolieelses eas lapse vanematele.

Lapsele lugemise olulisus

Raamatutest saab laps osa juba enne seda, kui ta sõnu ise lugema hakkab. Paljud lapsed vajavad kuni lapsepõlve lõpuni täiskasvanupoolset kirjanduse oskuslikku vahendamist, sest laste lugemisoskus pole veel sellisel tasemel, et seda ise teha (Müürsepp, 2003).

Vanema ja lapse vahelise lugemistegevuse käigus võivad vanemad ja lapsed suhelda üksteisega nii sisu kui ka kasutatava keele osas (Wang & Afri, 2023). Võttes aega kasvõi mõni minut, et koos lugeda, annab see nii vanemale kui ka tema lapsele võimaluse aeg maha võtta, teineteisega suhestuda ning meeldivat tegevust jagada (Dean, 2023).

Pitamic (2004) ütleb, et lapsel võiks olla uneraamat, milles on nii pikki kui lühikesi lugusid ja millest ka igal õhtul loetakse üks peatükk ette. Lisaks sellele, et ühise raamatulugemise kaudu arenevad lapse keelelised oskused, aitab see kaasa ka narratiivsete oskuste arenemisele, mis tähendab eesmärgistatult sündmuste jada ümberjutustamist (Blake & Maiese, 2008, viidatud McArthur *et al.*, 2005). Egani jt (2022) uurimuses, kus küsiti vanematelt, mis neile oma beebiga lugemise juures kõige rohkem meeldib, näitasid vastused seda, et enamikule vanematest meeldis üldiselt afektiivne kogemus. Suuremale osale vanematest meeldis lapse vastus või reaktsioon lugemisele, populaarsuselt teisele kohale jäi kvaliteetaja veetmine lapsega ja üks ühele aeg. Sellele järgnesid varane õpikogemus, jutuveetmise osa, raamatute illustratsioonid ning rutiin ja sõnad (Egan *et al.*, 2022). Seda, kas lasteraamat on lastele huvipakkuv ja arusaadav, on näha laste endi pealt, kuidas nad selle vastu on võtnud (Müürsepp, 2003). Lugu peaks aitama lapsel arendada tema intellekti, samuti aitama selgitada talle tema tundeid, tuua välja tema murekohad ja raskused, pakkudes samaaegselt neile ka lahendusi (Bettelheim, 2007).

Väga levinud ettelugemise liik on unejutt. Lapse uni peaks tulema 10-15 minutiga, kui tema närvisüsteem on korras ning ta on väsinud. Unejutt on meditatiivne lugu, milleks sobib hästi muinasjutt (Niiberg, 2009). Lugemine lapsele veel enne, kui ta on suuteline suuliselt suhtlema, aitab luua lapse keelekasutusele ja kirjaoskusele tõhusa neuroloogilise aluse (Dean, 2023). Unejutt, millel ei ole lõppu, annab lapsele võimaluse seda unes edasi jätkata (Niiberg *et al.*, 2009). Unejutuna loetavate muinasjuttude lugemisel lapsele võib olla palju erinevaid positiivseid külgi nii kuulajale kui ka lugejale.

Muinasjutt ja selle kasutegurid

“Eesti keele seletav sõnaraamat” defineerib muinasjuttu nii: “Muinasjutt on rahvajutt, milles on valdav kunstiline väljamõeldis ning mille tegevus toimub harilikult imepärases maailmas”, “välja mõeldud lugu, luiskelugu” (Eesti keele seletav..., 2009). Sõltumatult loo päritolust jääb muinasjutu puhul muutumatuks algus sõnadega “elas kord...” ning kokkuvõttev osa “ja nad elasid õnnelikult elu lõpuni” (Xhambazi *et al.*, 2022). Muinasjutt on lugu, mis aitab ja õpetab läbi rikkaliku pildikeele, ja laps tajub selle sügavamad tähendust alateadlikult. See mõjutab lapse käitumist palju paremini kui vanemate moraaliloengud, käsud ja keelud (Niiberg *et al.*, 2009). Paljud muinasjutud algavad koduse probleemiga, mis sunnib lapsi laiemasse maailma (Dewan, 2016). Muinasjutu ja tavaelu seoseid kirjeldab Bettelheim (2007, lk 32) nii:

Kuigi muinasjutt pakub fantaasiarikkaid sümbolseid kujundeid probleemide lahendamiseks, on neis esitatud probleemid tavalised: laps, kes kannatab oma õdede - vendade armukadeduse ja diskrimineerimise all (...), laps, keda tema vanemad peavad rumalaks (...). Veelgi enam, muinasjutu kangelane saab oma probleemidega hakkama siinsamas maa peal, mitte aga tänu taevasele abile.

Sellest, kuidas muinasjutt lapseni jõuab ehk kas seda jutustab täiskasvanu vahetult või tuleb see tehniliselt, on vahe (Niiberg *et al.*, 2009). Tänapäeva vanemad on kasutusele võtnud ka tehnoloogia, mille abil nad lastele keelelisi oskuseid edasi annavad (Blake & Maiese, 2008). Kui muinasjuttu esitab lapsele vanem ise, paraneb loo sisu mõistmine, tähtede ja sümbolite äratundmine ning lapsel arenevad lugemise suhtes positiivsed hoiakud (Isbell, 2004, viidatud Silvern, 1985).

Selleks, et lugu jõuaks lapseni ja haaraks tema tähelepanu, on vaja, et see teda lõbustaks ja ärataks uudishimu, kuid peab meeles pidama, et lugu peab ka tema kujutlusvõimet ergutama (Bettelheim, 2007). Muinasjuttu kuulates jälgib laps huvitavat süžeed - sealt saab ta enda jaoks loo kõige põnevama iva ning hiljem kanaldab ta selle enda reaalelusse, seostades ennast selle muinasjutuga tegelaste ja situatsioonidega. Oluline on luua selline situatsioon, kus lapsel oleks võimalik enda jaoks tõmmata paralleele muinasjutu ja reaalelu vahele (Niiberg *et al.*, 2009). Muinasjutu sisust loeb tavaliselt välja selle, mis on hea või halb, ilma seda eriliselt rõhutamata (Gustavson, 2004). Lugu peaks üheaegselt puudutama lapse erinevaid ja kõiki isiksuse aspekte. Muinasjutte kuulates areneb kuulamisoskus ning ei leidu ilmselt sellist last, kellele need huvi ei pakuks. Muinasjutt arendab nii lapse fantaasiat kui ka pakub talle turvatunnet, lisaks rikastab tema hingeelu ning seejuures arendab

intensiivselt ka lapse kõnet. Selleks, et muinasjuttu mõista, on lapsel vaja saada tundekogemusi (Niiberg *et al.*, 2009).

Laste harimisel on inimesed alati olnud teadlikud, et rahvaluule rikastab laste hinge- ja tundemaailma, mistõttu räägiti juba varakult muinasjutte ja legende esivanemate vaprustest (Xhambazi *et al.*, 2022). Blake jt leiavad, et ühine raamatute lugemine võib aidata tugevdada emotsionaalset sidet vanema ja lapse vahel, samuti võib see rahustada ärritunud last. Lisaks võib ühine raamatute lugemine pikendada lapse tähelepanuvõimet ja panna last tundma ennast erilisena, kui perre on sündinud õde või vend (Blake & Maiese, 2008). Teadlased on jõudnud järeldusele, et emotsionaalselt invaliidistunud laste puhul on seos ka sellega, et nad on mingil põhjusel muinasjuttudest ilma jäänud. Leiti ka seda, et saavutamaks hingelist tasakaalu ning selle säilitamist, on lausa vajalik muinasjutte kuulata (Gustavson, 2004, viidatud Astley *et al.*, 2000). Loetavate muinaslugude abil kasvab lapses usk endasse ja oma võimetusse - nende näidetel on võimalik toime tulla kaotuste, pettumuste, kurbuse ning nõrkusega (Niiberg *et al.*, 2009).

Lapsed on erinevad - mõned on tundlikumad, teised vähem tundlikud, seetõttu võib mõjuda sama muinasjutt lastele erinevalt. Samuti on lugudel erinev mõju tüdrukutele ja poistele, erinevus on ka selles, kes lugu loeb: kas ema või isa, vanaema või vanaisa (Niiberg *et al.*, 2009). Muinasjuttu lugedes peaks täiskasvanu olema emotsionaalselt seotud lapse ja selle looga, et anda edasi loo tähendusi, olulisusi, mõtteid ja tundeid (Bettelheim, 2007). Laps mõistab, et kui ta eksib ja juhtub õnnetus, siis, nagu muinasjutud kirjeldavad, on alati olemas keegi vanem ja kogenum, kes aitab - sealtkaudu tekib ka mõistmine, et oma tegude üle oleks vaja enne mõelda, et vältida raskeid olukordi (Niiberg *et al.*, 2009). Lastele meeldivad muinasjutud sellepärast, et nad tavaliselt kehastavad kasvu ja arengu mustreid. Lastest saavad täiskasvanud nendes lugudes, kolides kodust ära ning sisenedes "laia maailma"- kohta, mis on täis ohte, väljakutseid ja põnevaid seikluseid (Dewan, 2016). Muinasjutt toetab seega last mitmest erinevast küljest ning on seetõttu oluline osa tema arengust.

Muinasjutu kuulamine annab lapsele võimaluse täiendada oma sõnavara, kujundada väärtushinnanguid, arendada fantaasiat, mälu ning mõtlemist, arendada kaastunnet (Niiberg *et al.*, 2009). Lisaks intellektuaalselt huvitavale kuulamisele toidab muinasjutt ka lapse hinge. (Gustavson, 2004). Waldorfpedagoogikas käsitletakse lugude jutustamist ka kui üht tähtsaimat kasvatusvahendit (Niiberg *et al.*, 2009). Samasugust kasvatuslikku mõju saab täheldada ka etteloetud lugudel.

Muinasjuttude sisu on konkreetne, sündmuste- ja tegevusterohke ning seetõttu suudab laps end nende sündmustega siduda ja kergesti luua iseenda sisemised pildid (Gustavson,

2004). Kuigi muinasjutud võivad kujutada laste sügavamaid hirme, siis kehastavad nad sageli ka just nende suurimaid lootusi ja unistusi (Dewan, 2016). Muinasjutu kaudu on võimalik õppida oma tundeid valitsema - mõista ning toime tulla hirmu ja viha tunnetega ning toetada endast nõrgemaid (Niiberg *et al.*, 2009). Lisaks sellele, et muinasjutt on lapsele lõbu pakkuv, annab see lapsele teadmisi tema enda kohta, kuid aitab ka lapse isiksuse arengule kaasa (Bettelheim, 2007). Muinasjuttude abil mõistavad lapsed ka eri kultuuride kombeid, tõekspidamisi ning muud võõrastele kultuuridele omast (Niiberg *et al.*, 2009). Järgmises peatükis on välja toodud mõningad nõuanded muinasjutu ettelugemiseks.

Nõuanded koolieelses eas laste vanematele

Koolieelse lasteasutuse riiklikus õppekavas on keele ja kõne valdkonna all õppe- ja kasvatustegevuse kavandamise juures välja toodud, et ettelugemiseks tuleks valida žanriliselt erinevaid ja mitmekesiseid raamatuid just selleks, et toetada laste lugemishuvi, lugemis- ja kirjutamisvalmiduse kujunemist (Koolieelse lasteasutuse ..., 2008). Üks tuntumatest lastele sobivatest kirjandusžanridest on muinasjutt. Niiberg jt (2009) ütlevad, et muinasjuttu ette lugedes tuleks arvestada, et laps ei võta kuuldot täht-tähelt. Võimalusel tuleks muinasjuttu lapsele pigem oma sõnadega jutustada (Niiberg *et al.*, 2009). Tänapäeval on omasõnaline jutustamine pigem harv nähtus. Gustavson (2004) soovib, et ka muinasjutu mõtet ei tohiks lastele kunagi seletada, vaid neile tuleb anda aega ja rahu, et muinasjuttu tajuda (Gustavson, 2004).

Ülitundliku lapse puhul on väga soovitatav hoida jutustaja poolt tagasihoidlikku vestlusmaneeeri, vältida dramaatilist esitlust, sest need segavad nähtu ja kuuldu tajumist lapse enda jaoks (Niiberg *et al.*, 2009; Gustavson, 2004). Pole hea tekitada hääli, millega püütakse tegelasi jäljendada (hundi või nõia hääli, pimedas metsas või koopa kirjeldamine jne).

Muinasjuttu soovitatatakse lastele ette lugeda nii neutraalselt ja sisu kohaselt kui võimalik (Niiberg *et al.*, 2009). See, milline on meie lugemisviis, mõjutab otseselt seda, kuidas laps loetust aru saab ning kas ta suudab seda lugu jälgida. Seepärast oleks hea lugu eelnevalt ise läbi lugeda, et veenduda loo lapsele sobivuses, samuti saab enne lugemist seda lapsele tutvustada (Pitamic, 2004). Aitamaks lapse loovust ja fantaasiat arendada, on parem, kui loetavas muinasjuturaamatus poleks illustatsioone, muidu kaotab jutt oma isikupära (Niiberg *et al.*, 2009). Samas ütlevad mõned autorid, et pildid siiski pigem toetavad kuulamist (Müürsepp, 2003).

Ettelugemise asemel loo jutustamisel saab olla paindlikum (Bettelheim, 2007). Kui loo jutustamisel või lugemisel peaks laps avaldama soovi seda rohkem enam mitte kuulata, siis

tuleks lugemine ka katkestada. See soov on millegagi kindlasti ka põhjendatud ning seda tasuks püüda välja selgitada (Niiberg *et al.*, 2009). Lugu tuleks hoida lihtsa ja lühikesena (Müürsepp, 2003). Lapsed ei jaksa üldjuhul üle 6-7 minuti järjest kuulata, püüdes loos, sest selles on nende jaoks olukordi, tegevusi ja mõtteid, mida neil peaks olema võimalik jagada loo ettekandjaga. Seega peaks laps saama võimaluse loo vahel kohe küsida (Niiberg *et al.*, 2009). Sama muinasjutt võib mõjuda lastele ka erinevalt (Streit, 1980). Kui lapse küsimus tekitab täiskasvanu jaoks vastamisel raskusi, siis lahendusena võib ka lapse enda käest küsida, mida ta sellest olukorrast või mõttest, mis teda segadusse ajas, ise arvab. Sageli juhtub nii, et laps aitab täiskasvanu kitsast olukorrast mugavalt ja talle eakohase selgitusega välja, vestlus saab jätkuda ning side on sellisel juhul ka turvaliselt loodud (Niiberg *et al.*, 2009).

Uurimuse eesmärk ja uurimisküsimused

Uurimuse eesmärk on välja selgitada, millised on koolieelsetele lastele unejutuna loetavate muinasjuttude valiku põhjendused ja muinasjuttude kasutegur lapsevanemate hinnangul kahe Tartu lasteaiarühma näitel. Selleks püstitati kolm uurimisküsimust:

- 1) Kuivõrd on muinasjutud koolieelses eas lastele ettelooetavates unejuttudes esindatud?
- 2) Millised kasutegureid näevad lapsevanemad muinasjuttudes?
- 3) Milliste kriteeriumite põhjal valivad lapsevanemad lastele ettelooetavaid muinasjutte ja millest on tingitud otsus lapsele/lastele muinasjuttu lugeda või mitte lugeda?

Metoodika

Bakalaureusetöös kasutati nii kvalitatiivset kui ka kvantitatiivset uurimisviisi. Töö läbiviimiseks kasutati küsimustikku. Kvalitatiiv-kvantitatiivse meetodi valis uurija sel põhjusel, et küsimustikus olid esitatud nii suletud kui ka avatud küsimused (oli võimalik vastata valikvastustega, valida mitu vastusevarianti või esitada avatud tekstikastis oma vastus).

Esimesele ja kolmandale uurimisküsimusele saadi vastus kvantitatiivselt, lapsevanemad vastasid suletud küsimustele (võimalusega lisada "muu vastus") ning nendest lähtuvalt saadi arvandmed. Osa tulemusi esitati joonisena, vähem esinenud vastused on esitatud tekstis. Teise uurimisküsimuse vastus saadi kvalitatiivselt, lapsevanemad vastasid avatud küsimusele, saadud vastused koondati ja võrreldi teooriaga.

Valim

Töö praktilise osa läbiviimiseks kasutati mugavusvalimit (Õunapuu, 2014), kus uurija esitas küsimustiku täitmiseks kahe rühma lapsevanematele ühes Tartu lasteaias, kus ta ise ka töötab. Mugavusvalim kuulub mittetõenäosuslike valimite alla (Õunapuu, 2014). Küsimustikus tagati vastanute anonüümsus, neilt ei küsitud sugu, vanust ega nime. Uurija palus kaasüliõpilasel täita küsimustik enne lastevanematele saatmist, et määrata, kui palju küsimustele vastamine aega võtab, hiljem kustutati tema vastused küsimustiku vormist. Seejärel koostas uurija sissejuhatava osa, kus tõi välja bakalaureusetöö eesmärgi, küsimustiku olemuse, ajakulu ja ajavahemiku, millal küsimustikku täita saab. Järgmiseks saatis uurija küsimustiku koos eelneva infoiga lapsevanematele Eliisi keskkonna kaudu täitmiseks. Esmalt oli plaanis toetuda uuringus ainult ühe rühma lapsevanemate vastustele, aga kuna esimese vastamise korraga tuli vastuseid vähe, palus autor abiks teise rühma vanemaid. Küsimustikule vastas kokku kahe rühma peale 27 lapsevanemat, küsimustikule olid oodatud vastuseid andma nii emad kui ka isad.

Andmekogumine

Andmete kogumiseks kasutati Google'i vormi. Andmeid koguti suletud ja avatud küsimustega, lähtudes uurimisküsimustest. Google'i vorm võimaldab lihtsasti küsimustikus osalenutel vastata ning uurijal saadud tulemusi näha. Nimetatud vormis on võimalik esitada erinevaid küsimuste tüüpe, selles töös kasutati avatud ja suletud küsimusi (mõnikord võimalusega lisada "muu" vastus). Andmeid kogus uurija esimese rühma lapsevanematelt ajavahemikus 08.01.24–15.01.24, teise rühma andmeid kogus uurija sama küsimustiku alusel ajavahemikus 31.01.24–09.02.24. Uurijale on vastused ammendavad, neid ei saa muuta ning seetõttu on küsimustiku vastused usaldusväärsed.

Andmeanalüüs

Küsimustikust saadud vastused koondati korrastamiseks uurimisküsimuste kaupa. Seejärel sisestati kvantitatiivsed arvandmed Wordi sektordiagrammi programmi, korrastati avatud küsimuste vastuseid ja esitati koondina või tsitaatidena. Kvantitatiivsete tulemuste puhul esitati suuremad tulemused jooniseana, vähem esinenud tulemused tekstis tsitaadi või refereeringuna joonise all. Avatud küsimuste vastuseid analüüsiti kvalitatiivselt, ilma spetsiifiliste tehniliste abivahenditeta. Andmed esitati tulemustes joonise, teksti või mõlema kujul.

Tulemused ja arutelu

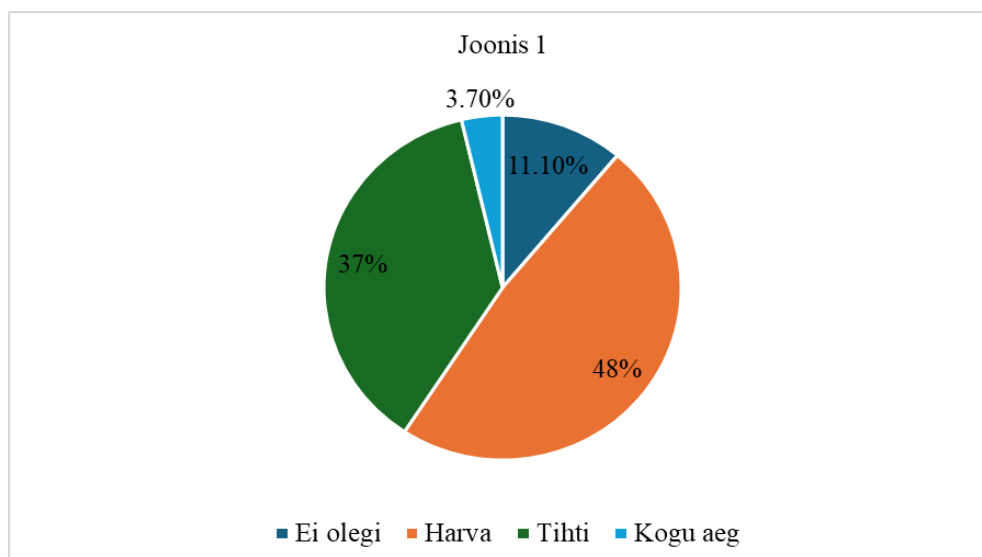
Uurimuse tulemused esitatakse uurimisküsimuste kaupa nende esinemise järjekorras. Iga uurimisküsimuse juurde on toodud lapsevanemate vastuste koondid kas tabeli, joonise või teksti kujul. Küsimustikule vastas kokku 27 lapsevanemat. Tulemuste üle arutletakse samas peatükis.

Esimese uurimisküsimusega taheti välja selgitada, kuivõrd on muinasjutud eelkooliealistele lastele ettelooetavates unejuttudes esindatud. Selgus, et enamik, 88,9% peredest, on lugenud või mõnikord lugenud oma lapsele/lastele unejutuks muinasjutte, 11,1% vastas eitavalt.

Lapsevanematest loeb enne magama minekut oma lapsele/lastele lasteraamatuid 48,1% ning 14,8% vaatavad koos mingit raamatut ja arutlevad. Lapsevanemad tõid oma vastustes veel välja, et kahjuks ei jõuta seda teha iga õhtu, kuid igal võimalusel vastavalt laste soovidele, mõned vastasid, et lugemise asemel lauldakse, samuti lauldakse Youtube'ist laule kaasa. Lisaks vastati, et loetakse raamatuid/lasteraamatuid ning vaadatakse ja arutletakse koos või loetakse iga päev nii, et laps näeb pilte, mõnikord ütleb ta midagi kaasa. Samuti jutustatakse peast muinasjutte või loetakse luuletusi, kuulatakse ka Vikerraadio unejutte. Vastati ka, et loetakse harva, kui ta ise küsib, või ei loetagi.

Vastustest selgus, et muinasjutud on vastanute peres lapsele/lastele ettelooetavates unejuttudes esindatud 37% puhul tihti, 48,1% puhul harva, 11,1% puhul ei olegi ning 3,7% puhul kogu aeg (vt joonist 1).

Joonis 1. Kuivõrd on Teie peres muinasjutud lapsele/lastele ettelooetavates unejuttudes esindatud?

Esimese uurimisküsimuse tulemustest võib järeldada, et rohkem kui pooled vastanutest loevad lapsele enne magamaminekut ette lasteraamatuid, kuid muinasjutud satuvad lugemiseks pigem juhuslikult või harva. Võib järeldada, et lastega siiski õhtuti ühiselt aega veedetakse ja neid kirjandusega harjutatakse. Ka Deani (2023) väitis, et võttes aega kasvõi mõni minut, et koos lugeda, annab see nii vanemale kui ka tema lapsele võimaluse aeg maha võtta, teineteisega suhestuda ning meeldivat tegevust jagada. Samas olid muinasjutud enamikes peredes siiski lugemisvara hulka sattunud, sest ainult 11% lastele ette lugevatest vanematest väitsid, et muinasjutte pole kunagi ette loetud. Mõned vanemad vastasid, et nad jutustavad muinasjutte unejutuks oma sõnadega, Niiberigi jt (2009) väitel on see viis muinasjuttude edastamiseks paremgi kui lugemine.

Teise uurimisküsimusega taheti välja selgitada, milliseid kasutegureid näevad lapsevanemad muinasjuttudes. Vastanutest 74,1% vastas, et lapsele/lastele peaks unejutuks muinasjutte ette lugema, 25,9% vastas eitavalt. Kasuteguritena tõid lapsevanemad enim välja sõnavara, keele ja kõne ning fantaasia ja kujutlusvõime arengu. Lisaks mainiti veel lapse jutustamisoskuse arengut - laps õpib kuulama, küsima küsimusi ja ise (ümber) jutustama. Sama kinnitavad ka Niiberigi jt (2009) ja Gustavsoni jt (2004).

Kasuteguritena nimetasid lapsevanemad veel tähelepanu ja keskendumisoskuse arengut ning rahustavat ja rahulikku aega enne uinakut, mis soodustab paremaid unenägusid, näiteks kirjutas üks lapsevanem: “muinasjuttude ettelugemine on üks osa magamamineku rutiinist.” Ka Egani (2022) uurimus ütleb, et lapsevanemad hindavad lapsele ettelugemise rutiini. Lapsevanemad hindasid muinasjuttude kasuteguriks ka nende “elulisi seoseid, millega saab arendada lapse mõttemaailma”. Toodi välja veel, et see on “hea võimalus lapsega arutleda erinevatel teemadel, analüüsida käitumist ning põhjus-tagajärg seost”. Sama tõi välja ka Niiberigi jt (2009), et oluline on luua selline situatsioon, kus lapsel oleks võimalik enda jaoks tõmmata paralleele muinasjutu ja reaalelu vahele ning muinasjutt mõjutab lapse käitumist palju paremini kui vanemate moraaliloengud, käsud ja keelud.

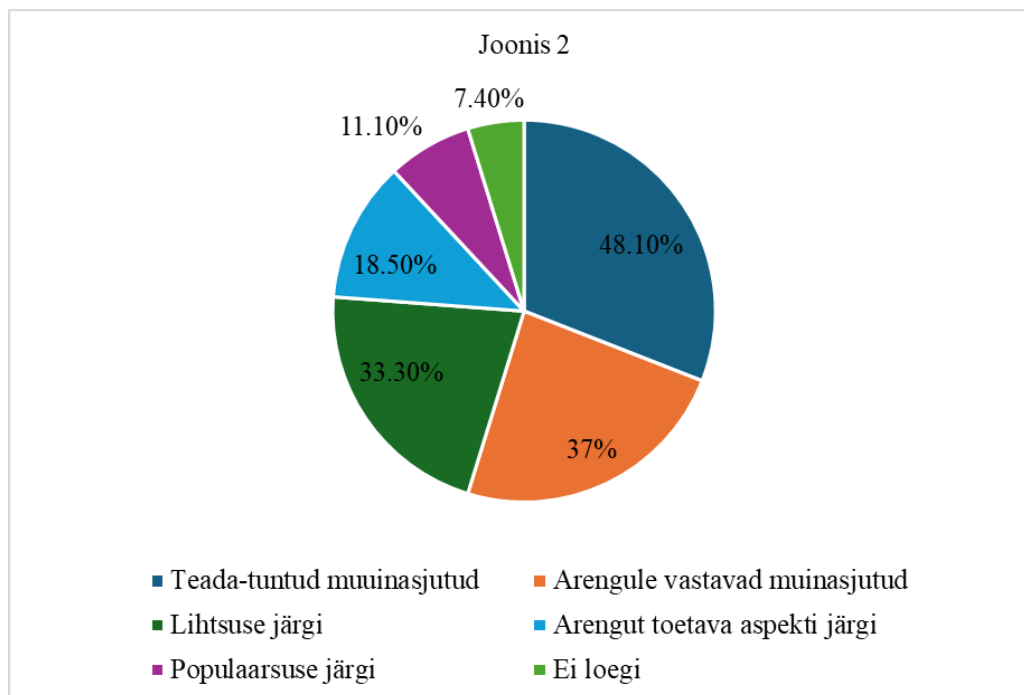
Samuti leiti, et muinasjuttudega on võimalik “uute olukordade, traditsioonide ja kommete arutamine ja läbimängimine”, nähti võimalust, et muinasjuttude abil toimub “lapse mälu areng (suudab ise jutte meenutada ja ümber jutustada)”. Blake & Maiese (2008) tõid oma töös välja, et ühine raamatulugemine aitab kaasa ka narratiivsete oskuste arenemisele, mis tähendab eesmärgistatult sündmuste jada ümberjutustamist. Lisaks nimetati, et tänu muinasjuttudele “suudab laps paralleele luua ja muinasjuttudes kuuldot teistes sarnastes olukordades rakendada”. Ka Bettelheim (2007) tõi välja, et laps saab enda jaoks tähendusi

ühel ja samast muinasjutust sõltuvalt tema hetke huvidest ja vajadustest. Lapsevanemad lisasid, et muinasjuttudega “saab parandada vaimset tervist, lisaks laps õpib nii värve, tähti numbreid jne”. Mõned vanemad ei näinud muinasjuttudes rohkem kasutegureid kui teistes lugudes, vastates, et “tänapäeval on nii palju häid lasteraamatuid ja jutte, et on raske välja mõelda, miks just muinasjutud oleks parem” ning “loeme pigem tänapäevasemaid lugusid”.

Võib öelda, et kõik selle töö teoreetilises osas nimetatud kasutegurid ilmned ka lapsevanemate vastustes. Enim nähti muinasjuttude ettelugemise kasuteguritena lastevanemate hinnangul keele ja kõne, sõnavara ning fantaasia ja kujutlusvõime arengut, samuti tähelepanu ja keskendumisoscuse arengut, kuid märgiti ka teisi kasutegureid, mis kajastuvad ka teoreetilises osas.

Kolmanda uurimisküsimusega taheti välja selgitada, milliste kriteeriumite põhjal valivad lapsevanemad lastele etteloetavaid muinasjutte ja millest tuleneb otsus lapsele/lastele muinasjuttu lugeda või mitte lugeda. Lapsevanemate vastustest selgus, et 48,1% valib teada-tuntud muinasjutud; 37% arengule vastavad muinasjutud; 11,1% populaarsuse järgi; 33,3% lihtsuse järgi; 18,5% arengut toetava aspekti järgi; 7,4% ei loegi (vt joonist 2).

Joonis 2. Mille põhjal valite lapsele/lastele etteloetavaid muinasjutte?

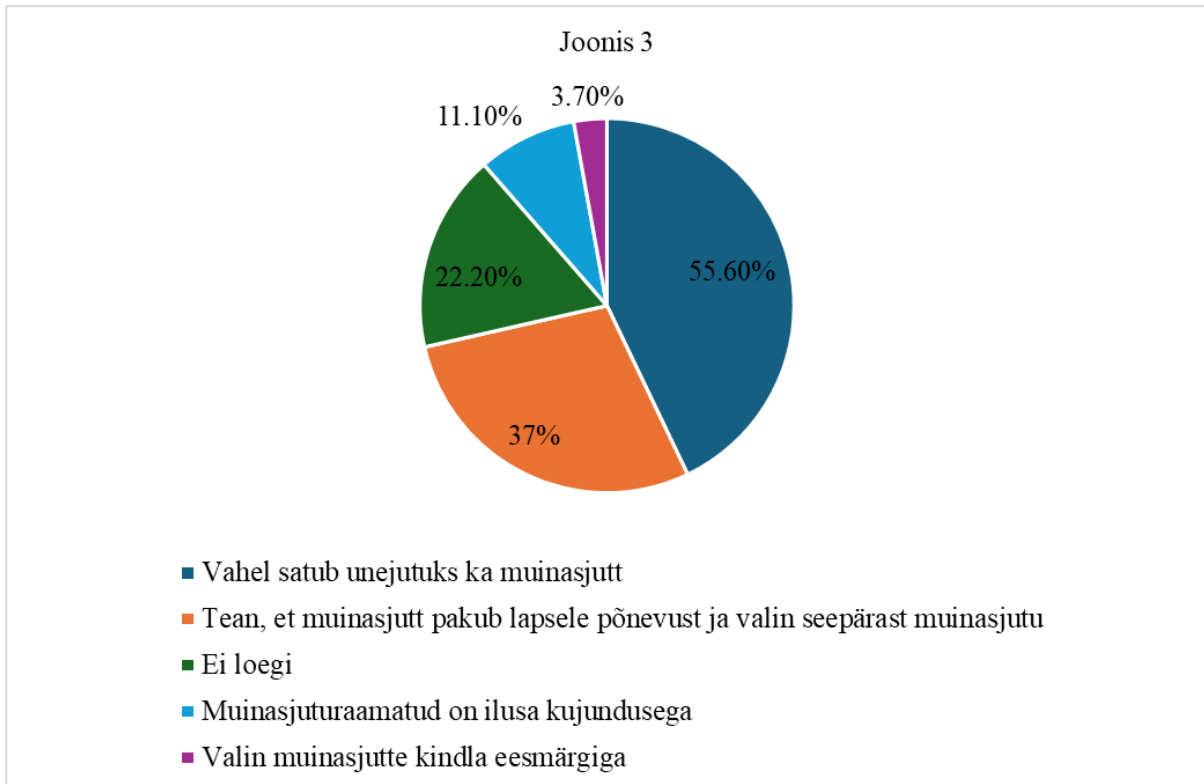
Seejärel töid lapsevanemad aspektidena, mille põhjal nad lapsele/lastele muinasjutte valivad, esile veel järgmist: laps ise valib, lähtutakse lapse huvidest ja soovidest, valitakse vastavalt aktuaalsetele teemadele või probleemidele, mida proovitakse lahendada ning valitakse koos

raamatukogust. Lisaks arvestati (lapse) vanust, jälgiti jutu pikkust ja teemat. Lugemisest huvituvale lapsele valiti raamatuid ka selle järgi, et need oleks hilisemas eas kirjutatud trükitähtedega (s.t joonistähtedega). Samuti toodi välja, et valik tehakse nende raamatute hulgast, mis on juba olemas või kellegi poolt kingitud.

Otsuse kohta lapsele/lastele muinasjuttu lugeda või mitte lugeda vastasid vanemad järgmist: 74,1% lapsevanematest vastas, et nendele endale loeti lapsepõlves ette muinasjutte, 25,9 protsendile ei loetud. 48,1% puhul on see mõjutanud otsust lapsele/lastele muinasjutte ette lugeda, 51,9% puhul ei ole mõjutanud.

Küsimusele, kas lapse/lastele muinasjuttude ettelugemine on teadlik otsus või valitakse ettelugemiseks raamat juhuslikult (nt lapse soovi järgi), vastasid vanemad järgnevalt: 55,6% puhul vahel satub unejutuks ka muinasjutt; 37% teeb teadliku valiku (tean, et muinasjutt pakub lapsele põnevust, ja valin sellepärast muinasjutu); 22,2% ei loegi muinasjutte; 11,1% vastas, et muinasjuturaamatud on ilusa kujundusega; 3,7% vastas, et valib muinasjutte kindla eesmärgiga (vt joonist 3).

Joonis 3. Kas lapse/lastele muinasjuttude ettelugemine on Teil teadlik otsus või valite ettelugemiseks raamatu juhuslikult (nt lapse soovi järgi)?

Lisaks tõi 44,4% vastanutest välja, et nende lapsel/lastel on lemmikmuinasjutt või -jutud, mida nad korduvalt kuulata tahavad, 55,6% vastanute lapsel/lastel seda ei ole.

Kolmanda uurimisküsimuse vastustest võib järeldada, et peamised kriteeriumid, mille põhjal lapsevanemad etteloetavaid muinasjutte valivad, on teada-tuntud muinasjutud. Sellele järgnevalt osutuvad valituks arengule vastavad muinasjutud ning lihtsuse järgi valitavad muinasjutud, arengut toetavad ning populaarsuse järgi valitavad muinasjutud. Lapsevanemate otsust muinasjutte ette lugeda on mõjutanud 48,1% puhul see, et neile endile loeti lapsepõlves muinasjutte, 51,9% puhul see neid mõjutanud ei ole. Vastustest saab välja tuua, et enamiku lapsevanemate sõnul satub unejutuks vahel ka muinasjutt. Enim tuleneb otsus lapsele/lastele muinasjuttu lugeda sellest, et see pakub lapsele põnevust. Ka Dewan (2016) tõi oma töös välja, et lastele meeldivad muinasjutud sellepärast, et selle kaudu sisenevad nad “laia maailma”, mis on koht täis ohte, väljakutseid ja põnevaid seikluseid. Niiberg jt (2009) sõnul muinasjuttu kuulates saab laps enda jaoks sealt loost kõige põnevama iva ning hiljem kanaldab ta selle enda reaalelusse. Otsus lapsele/lastele muinasjutte lugeda tuleneb ka sellest, et muinasjuturaamatud on ilusa kujundusega, kõige vähem vastati, et valitakse muinasjutte kindla eesmärgiga. Vastupidiselt sellele vastati ka, et osa lapsevanematest ei loegi muinasjutte.

Osa lapsevanemaid nimetas muinasjuttudena ka näiteks lasteraamatuid nagu “Lotte”, “Käpapatrull”, “Peppa” jpm, millest saab järeldada, et muinasjutuks peetakse igasugust fantaasiaraamatut, mitte klassikalist, kindla alguse ja lõpuga, muinasjuttu kui omaette kirjandusžanri. Sellegipoolest töid oma vastustes lapsevanemad välja ka kõige klassikalisemad ja teada-tuntud muinasjutud nagu “Punamütsike”, “Kolm pörsakest”, “Tuhkatriinu”, “Lumivalgeke ja seitse põialpoissi”, “Hunt ja seitse kitsetalle” ja “Printsess herneteral”. Samuti nimetati üldistades, et unejutuks on “suurem osa Grimmide muinasjuttudest”. On teadlikke lapsevanemaid, kes muinasjutu kasulikkust teadvustavad ja ka sihipärase valiku selles osas teevad. Positiivne on aga see, et neid veel üldse loetakse, sest lastekirjandust on tänapäeval tõesti väga palju.

Uuringu piirangud ja praktiline väärtus

Bakalaureusetöös esines piiranguid ehk kitsaskohti, mis töö käigus ilmnisid. Üks neist on väike valim. Antud bakalaureusetöös täitsid küsimustiku kahe lasteaiarühma lapsevanemad ning nende tulemuste põhjal ei saa teha järeldusi ega üldistusi konkreetse lasteaiarühma lapsevanemate hinnangutest antud teemal. Samuti võib kitsaskohana välja tuua liiga üldised küsimused. Täpsemate andmete saamiseks oleks pidanud esitama konkreetsemaid küsimusi.

Töö praktilise väärtusena saab nimetada vastustest saadud teadmist, et muinasjutud on lastele etteloetavate tekstide hulgas siiski veel olemas, ja lootust, et muinasjuttude

ettelugemine tõusis vastanud lapsevanematel rohkem fookusesse. Siit saavad mõtlemisainet ka lasteaiaõpetajad, kes võivad omalt poolt aidata muinasjuttude tühikut lastele ettelugemisega täita.

Edasiste uurimuste puhul sarnasel teemal tuleks suurendada või varieerida valimit (viia küsitlus läbi erinevates lasteaedades või uurida kindlat vanuseastet erinevates lasteaedades). Teema edasi uurimine võimaldaks luua teadlikkust muinasjuttude ettelugemise kasulikkusest lapse arengu kontekstis. Uurimuse tulemustest saaksid enim kasu lapsevanemad, kuid ka lasteaiaõpetajad, kes oskaksid lapsevanemaid suunata lastele ette lugema, jutustama või kooslugemist harrastama just nimelt muinasjuttudele toetuvalt.

Tänusõnad

Soovin tänada kõiki lapsevanemaid, kes minu küsimustikule vastamiseks aja võtsid. Samuti soovin tänada oma juhendajat, kes mind sellel teekonnal saatis ja juhendas, ning muidugi oma perekonda, kes on mulle selle protsessi jooksul toeks olnud.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrektselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Anete Konks

/digitaalselt allkirjastatud/

13.05.2024

Kasutatud kirjandus

- Bettelheim, B. (2007). *Muinasjuttude võlujõud. Muinasjuttude tähtsus ja tähendus. Muinasjuttude jutustamisest*. Atlex kirjastus.
- Blake, J., & Maiese, N. (2008). No fairytale...the benefits of the bedtime story. *The British Psychological Society*. <https://www.bps.org.uk/psychologist/no-fairytalethe-benefits-bedtime-story>
- Dean, H. S. (2023). Why is it important to read to your child? The benefits go far beyond literacy. *Child Mind Institute*. <https://childmind.org/article/why-is-it-important-to-read-to-your-child/#language-development>
- Dewan, P. (2016). Perennially Popular: The Appeal of Classic Fairy Tales for Children. *Association For Library Service To Children*, 14(2):27. 10.5860/cal.14n2.27
- Eesti keele seletav sõnaraamat, (2009). <http://eki.ee/dict/ekss/index.cgi?Q=muinasjutt>
- Gustavson, M. (2004). *Laste aeg. Laste aed*. PreMark Kirjastus.
- Klass, P. (2015). Bedtime stories for young brains. *The New York Times*. <https://images.shulcloud.com/1039/uploads/docs/Resource-Bank/Parent-Resource-Bank/Bedtime-Stories-for-Young-Brains--Science-of-Reading-to-Young-Children.pdf>
- Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava (2008). *Riigi Teataja I 2008*, 23, 152. <https://www.riigiteataja.ee/akt/13351772>
- Merge, M.K., & Ledger, S. (2018). Parents' views on reading aloud to their children: beyond the early years. *Australian journal of language and literacy*, 41, 177-189. <https://doi.org/10.1007/BF03652018>
- Müürsepp, M. (2003). *Lastekirjandus-müüt, pilt, lugu, laps. Lastekirjanduse teooria ja ajaloo küsimusi. Lapse areng lugejana. Lastekirjanduse retseptisioon uurimisest. Lastele jutustamine ja kirjutamine*. TPÜ Kirjastus.
- Pitamic, M. (2004). *Montessori tegevused teile ja teie lapsele*. Elwin Street Limited 2004. Tõlge eesti keelde, kirjastus Koolibri, 2006.
- Isbell, R., Sobol, J., Lindauer, L. & Lowrance, A. (2004). The effects of storytelling and story reading on the oral language complexity and story comprehension of young children. *Early childhood education journal*, 32(3):157-163. <https://doi.org/10.1023/B:ECEJ.0000048967.94189.a3>
- Streit, J. (1980). *Muinasjutt lapse elus*. Eesti Antroposofiilise Seltsi kirjastusgrupp.
- Egan, S.M, Moloney, M., Pope, J., Breatnach, D. & Hoyne, C. (2022). From stories at bedtime to a love of reading: Parental practices and beliefs about reading with infants. *Journal of Early Childhood Literacy*. 10.1177/14687984221123710

- Niiberg, T., Metspalu, A. & Linnas, M. (2009). *Muinasjutt lapse arendaja ning lohutajana*. Atlex kirjastus.
- Wang, B., & Afari, E. (2023). A Case Study of Parent-Child Interaction in Their Reading Activity. *International Journal of English and Applied Linguistics*, 3(2):91-99.
10.47709/ijeal.v3i2.2372
- Xhambazi, G., Rushidi-Rexhepi, J., Ameti, M., & Adili, B. (2022). Parents Views on Forms of Transmitting Fairy Tales to Preschool Children.
https://www.researchgate.net/publication/364715511_Parents'_Views_on_Forms_of_Transmitting_Fairy_Tales_to_Preschool_Children
- Õunapuu, L. (2014). *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes*. Tartu Ülikool. <https://dspace.ut.ee/server/api/core/bitstreams/3538e168-6012-4e90-8484-4bb59be8b14a/content>

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Anete Konks,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Koolieelses eas lastele unejutuna loetavate muinasjuttude valiku põhjendused ja muinasjuttude kasutegur lapsevanemate hinnangul kahe Tartu lastearühma näitel”, mille juhendaja on Ilona Võik, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Anete Konks

13.05.2024